

MARMARA ÜNİVERSİTESİ MARMARA UNIVERSITY
ULUSLARARASI İLİŞKİLER RESEARCH CENTER FOR
ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ INTERNATIONAL RELATIONS

MURCIR Analiz

Cumartesi Protestolarından 7 Ekim Sonrasına İsrail’de Siyaset, Aşırı Sağ ve Filistin

“İsrail-Filistin ilişkisinin siyasi-coğrafi bağlamını, aktörleri belli iki yönlü bir doğrusal olarak tanımlamak yerine, işgal ve buna bağlı olarak tarihsel evrim içerisinde gelişen siyasal bilinç gibi belirli referansları olan bir çokluk hali olarak tanımlamak mümkündür.”

Ferit BELDER

2023 yılı başladığında hiç kimse İsrail-Filistin meselesinde 7 Ekim gibi tarihsel bir kırılma ve dönüm noktası yaşanacağını tahmin etmiyordu. 1 Kasım 2022 yılında gerçekleştirilen seçimler sonucunda bir yıllık bir aranın ardından tekrar iktidara dönen Binyamin Netanyahu, koalisyonda aşırı sağcı bileşenlere yer vermek zorunda kalmıştı. Bu aktörler, seçim kampanyalarının merkezine yüksek yargının gücünün azaltılması ve devlet egemenliğinin bazı bölgelerde fiziksel olarak daha fazla gösterilmesi gereğini koymuşlardı. Bu ikinci husus, başta Kudüs olmak üzere Filistinli/Arap nüfusun yaşadığı bölgelerde (İsrail’in Arap-Yahudi şehirleri ile güneyde Necef Çölü gibi) ‘devlet egemenliğinin’ bir zafiyet gösterdiği iddiası üzerinden yükseliyordu. 1967 Savaşı ile İsrail’in askeri olarak ele geçirdiği ve sonrasında da ilhak ettiği Doğu Kudüs’e bağlı Mescid-i Aksa üzerindeki ‘statüko’ da bu anlamda İsrail sağının yükselttiği egemenlik zafiyeti iddiasının önemli örneklerinden biridir. Bu anlamda Yahudi üstünlükçüsü ve yerleşimci Otzma Yehudit (Yahudi Gücü) partisi lideri Itamar Ben Gvir ve destekçilerinin Mescid-i Aksa’ya (Tapınak Dağı) yönelik artan ‘ziyaretleri’ Yahudi ulusal egemenliğinin gösterilmesi yönünde performatif bir işaret olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, 2000 yılında barış sürecinin bittiğini sembolize eden ve İkinci İntifada’nın da başlamasına yol açan Likud partili Ariel Şaron’un Mescid-i Aksa ziyareti ile benzerlikler taşımaktadır.

İsrail’de 2023’ün büyük bir bölümünün aşırı sağın merkezde olduğu bu iki dinamik üzerinden şekillendiğini söylemek mümkündür. Yerleşimci hareketin güç ve görünürlük kazanması ve bu doğrultuda, siyasal ajandaları önündeki en büyük engel ve hatta kendi siyasal varlıklarının sürekliliğine tehdit olarak gördükleri yüksek yargının gücünün sınırlandırılması yönündeki çabalar (yargı reformu) ve buna karşı gösterilen toplumsal-siyasal reaksiyon (Cumartesi protestoları) 7 Ekim Hamas saldırılarına kadar İsrail’de temel gündemi oluşturmuştur.

İsrail’de Yargı ile Mücadelenin Sebepleri Nelerdir?

Küresel düzeyde popülist hükümetlerin yüksek yargıyı yürütme erki üzerinde bir tehdit olarak görerek halkın iradesinin tecelli etmesi önünde bir engel olarak resmetmeleri olağan dışı bir durum değildir. Netanyahu da Yüksek Mahkeme’nin (Bagatz) yetkilerinin sınırlandırılmasını amaçlayan yargı reformunun ana aktörüdür. Yolsuzluk suçlamalarıyla ile başı dertte olması ya da bazı politik atama kararlarına yönelik makuliyet ölçüsünü aştığı yönünde gelen iptal kararları bu saptamayı doğrulamaktadır. Ancak aşırı sağcı aktörlerin hem koalisyona henüz katılmadan önce hem de iktidar kurulduktan sonraki dönemde yargı düzenlemeleri konusundaki ‘uzlaşmaz desteğini’ hesaba katmamak eksik bir okuma olacaktır. Çünkü kitlesel protestoların zirveye ulaştığı ve devlet mekanizmasının işlevine zarar vermeye başladığı dönemlerde, Netanyahu pragmatik bazı geri adımları atmak istemiş ancak koalisyon desteğinin devamlılığını yargı reformunun sürekliliğine endeksleyen aşırı sağcı ortakları kendisinin manevra alanını büyük ölçüde kapatmışlardı. 2023 başlarında yargı reformunun geçici olarak durdurulması, Otzma Yehudit lideri ve aynı zamanda Netanyahu’nun aşırı sağ koalisyonunun ‘Ulusal Güvenlik Bakanı’ Itamar Ben Gvir’in başında olacağı silahlı güvenlik aygıtı kurulması konusunda sözlerin verilmesiyle mümkün olmuştur. Bu birimler kurulmamış olsa da Ben Gvir’in özellikle Batı Şeria’da güvenlik aygıtı içerisinde tanımlanan bir yerleşimci milis gücünü İsrail ulusal güvenlik anlayışına dahil etme arzusunu göstermesi bakımından önemlidir. Zira, 7 Ekim sonrasında bireysel silahlanmayı kolaylaştırıcı düzenlemeler yapan Ben Gvir’in yerleşimci siyasal söylemi ve gündemi, silahlı yerleşimci ‘normali’ yaratmak isteğini göstermektedir.

Yargı Reformu Tamamlandı mı?

Temmuz ayında yargı reformu sürecinin ilk halkası olarak Yüksek Mahkeme’nin hükümet kararlarına makullük temelinde müdahale etmesini engelleyen yasa tasarısı, muhalefet partilerinin boykotu eşliğinde parlamentodan geçti. Bu yasa, hükümetin politik atamalarına yönelik müdahaleleri de engelliyordu. Örneğin, Netanyahu yeni hükümeti kurarken, bir önceki dönemden üzerinde yolsuzluk hükümleri bulunan Şas partili Arye Deri’yi İçişleri Bakanı olarak atamıştı. Bu atama makuliyet ekseninde iptal edilmişti. Makuliyet üzerinden müdahalenin önünü kesen bu değişiklik, yapılması planlanan daha geniş kapsamlı reformun, karşıtlarına göre yargı darbesinin, ilk adımıydı. Yüksek Mahkeme’nin 1990’lı yıllardan itibaren bireysel hak ve özgürlükler temelinde pek çok yasayı geçersiz kılması İsrail sağ, ultra-Ortodoks partiler ve mevcut düzen karşıtı partiler tarafından eleştiriliyordu. ‘Yargı reformu’ sürecinin önemli bir halkası Yüksek Mahkeme’nin hükümetin aldığı kararları geçersiz kılma yetkisinin elinden alınması olacaktı. Yasa muhalifleri için bu durum yargı erkinin işlevinin tamamen sonlandırılması anlamına geliyordu. 2023 başlarında alevlenen ve sürecin geçici olarak askıya alınmasına rağmen yoğunluğu düşse de sona ermeyen protestolar yaz aylarında tekrar yoğunlaştı ve hayatın hemen hemen her alanını etkileyen bir kitlesel protestoya dönüştü. Cumartesi günleri, merkezi gösteriler aracılığıyla bu protestoların yoğunlaştığı gün oluyordu. Bu protestolar yine bir cumartesi günü gerçekleşen 7 Ekim saldırıları ile sona erdi. Protestoyu

organize eden gruplar 7 Ekim Cumartesi akşamı gerçekleştirilecek protestoyu iptal ettiler. 1 Ocak 2024 tarihinde de Yükek Mahkeme, Temmuz ayındaki 'makuliyet' düzenlemesini iptal etti. Hali hazırdaki savaş hali ve Netanyahu'nun düşen toplumsal-siyasal desteği bu karara iktidar kanadından güçlü bir karşı tepki gelmesini engellemiştir. 2024 yılının ilk ayı itibarıyla İsrail'de sağın yargı ile mücadelesinin şimdilik sonuçsuz kaldığını söylemek mümkündür.

7 Ekim'de Ne Oldu? Farklı Olan Neydi?

7 Ekim'de Hamas, İsrail'in Gazze sınırına yakın askeri ve sivil hedeflere yönelik 'Aksa Tufanı' olarak adlandırdığı sürpriz ve yoğun bir sızma saldırısı gerçekleştirdi. Binin üzerinde İsrailinin ölümü ve çok daha fazlasının yaralanması ile sonuçlanan bu saldırı aynı zamanda yüzlerce İsrailinin rehin alınarak Gazze'ye götürülmesini de içerdi. İsrail'in 'Demir Kılıçlar Operasyonu' ise hava saldırıları ile başlamış, Ekim ayı sonlarında ise kapsamlı bir kara harekatiyle sürmüştür. 2024'ün ilk günleri itibarıyla Gazze'nin kuzeyi İsrail'in askeri kontrolü altına girmişken, güneyinde ise savaş devam etmektedir. 7 Ekim'den beri çoğunluğu sivil, yirmi binin üzerinde Filistinli Gazze'de öldürülmüştür. Çatışmalara verilen 'insani aralar' aynı zamanda Hamas'ın elindeki İsraililerin, İsrail'in hapishanelerde tuttuğu Filistinliler ile takas edildiği dolaylı müzakereleri ortaya çıkarmıştır. Ocak ayında Uluslararası Adalet Divanı'nda Güney Afrika'nın açtığı ve İsrail'i Gazze'de soykırım yapmakla suçladığı dava da önce Güney Afrika'yı temsil eden hukukçuların suçlamaları sonrasında ise İsrail'i temsil eden hukukçuların savunmalarıyla devam etmektedir.

1973 yılında Mısır ve Suriye'nin başlattığı Yom Kippur savaşının ellinci yıl dönümüne denk gelmesi ve İsrail ordusunu hazırlıksız yakalayarak etkili olmayı başarması sebepleriyle bu savaşla karşılaştırılan 7 Ekim saldırıları aslında aktörler, stratejiler ve yöntemler bakımından ayrı bir yerde konumlanmaktadır. Her şeyden önce 7 Ekim'de başka bir Arap devleti ile İsrail arasında ve belli bir güç dengesine dayalı savaş söz konusu olmamıştır. Tam tersine Filistinli devlet dışı bir aktör olarak Hamas'ın merkezde olduğu bir süreç yaşanmaktadır. İkinci olarak 1973'te Mısır'ın teritoryel kayıplarını telafi etme arzusu ile savaşın öngörülen boyutları ve süreci gibi konularda stratejilerini okumak mümkündür. Ancak Hamas'ın amaç ve hedefleri konusunda bu açıdan somut ve sınırlı bir çerçeve görülüyor. Yöntem konusunda ise 1973'te bir devletlerarası savaş olması hasebiyle sürdürülebilir toprak kontrolü, stratejik ilerleme gibi faktörler görülürken, 7 Ekim'de Hamas'ın toplu saldırı ile kayıpları artırma ve rehin almayı öncelendiği bir durum ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklarla beraber, saldırının öngörülebilmesi ve dolayısıyla önlenememesi noktasında bir benzerlikten söz etmek mümkündür. Özellikle 7 Ekim saldırılarında İsrail'in sahip olduğu istihbarat ve askeri güç kapasitesinin asimetric bir durum yaratmış olduğuna dair keskin inanç, bu çapta bir saldırının önlenememesi anlamayı zorlaştırıyor. Henüz resmi bir soruşturma bu durumu ortaya çıkaran faktörleri net olarak ortaya koymuş değil. Ancak özellikle son yıllarda İsrail'in Filistinliler ile olan ilişkilerinde güvenlik anlayışının Kudüs ve Batı Şeria'ya kaydığını söylemek mümkün. 2021 Mayıs ayında Kudüs'te patlak veren ve sonrasında Batı Şeria ve İsrail'in Arap-Yahudi şehirlerine sıçrayan toplumlararası şiddet olayları bunun en son örneğini oluşturmuştu.

7 Ekim'in Batı Şeria'ya Yansımaları Nelerdir?

2021 Mayıs olaylarında başat rol alan aşırı sağcı yerleşimci grupların özellikle Batı Şeria'daki etkinlikleri İsrail için güvenlik paradoksu yaratmaktadır. İsraililer açısından devlet inşa sürecini devam ettiren bir pratik olarak yerleşimci faaliyet, farklı biçimlerde 'güvenlik' ve 'güvensizlik' sebebi olarak görülebilmektedir. Özellikle barış grupları, yerleşimlerin ve ideolojik olarak yerleşimci aktörlerin İsrail'in güvenliğini tehlikeye attığını ifade ediyorlar. 7 Ekim saldırılarında devletin yetersizliğini de yerleşimlerin 'güvenlik ihtiyaçlarının' ağırlıklarıyla açıklamışlardı. İsrail'in 'Demir Kubbe' hava savunma sistemi ile Hamas'ın Gazze'den attığı roketler karşısında bir direnç kazandığı (2021 olaylarında Hamas'ın da dahil olmasıyla aslında Hamas roket gücünün menzil, kapasite, etkinlik gibi konularda arttığı gözlemlenmişti) ve bu noktada Gazze'yi ve dolayısıyla Hamas'ı etkisiz hale getirdiği düşünülmekteydi. 2021'de İsrail'in karma (Arap-Yahudi) şehirlerindeki toplumsal şiddet olayları da aslında Kudüs, Batı Şeria ve İsrail'i birbirine bağlarken Gazze'yi dışarıda bırakıyordu. Her ne kadar Hamas roket saldırılarıyla o dönemde çatışma sürecinin bir parçası olsa da merkez olmaktan ziyade görece olarak 'çevresel' bir konumda kaldı. Bu sebeple 7 Ekim'i Hamas'ın Filistin hareketinin merkezine yürümesi olarak da okumak mümkündür. Ancak bu yöndeki bir okuma son yıllarda etkinliği artan aşırı sağ ile Gazze ile sınırlandırılmış Hamas'ın (Batı Şeria'da etkinliğini artırsa da hâlihazırda başat güç olmaktan uzaktır) mekânsal karşılaşma olanaksızlığını ortaya çıkarıyor. Kudüs'te ve Batı Şeria'da aşırı sağcı yerleşimci- Filistinli karşılaşması ise Hamas'tan bağımsız bir şekilde İsrail-Filistin çatışma bağlamının en önemli dinamiklerinden biridir. Bu yönüyle İsrail-Filistin ilişkisinin siyasi-coğrafi bağlamını, aktörleri belli iki yönlü bir doğrusal olarak tanımlamak yerine işgal ve buna bağlı olarak tarihsel evrim içerisinde gelişen siyasal bilinç gibi belirli referansları olan bir çokluk hali olarak tanımlamak mümkündür.

7 Ekim sonrasında İsrail'de aşırı sağ etkinlik alanı olarak Batı Şeria'yı görmektedir. Her ne kadar hükümetin aktif bir bileşeni olarak 7 Ekim'de İsrail'in etkisizliğinin sorumlularından biri olarak görülse ve olası bir iktidar krizinden etkilenecek olsa da bir kez 'meşru koalisyon çemberine' girmiş Ben Gvir çizgisinin, siyasal-toplumsal alanda devşirdiği gücü elinde tutma becerisi göstereceği düşünülebilir, bu ise onu İsrail siyaseti açısından bir anomali pozisyonundan çıkarabilir. Radikal yerleşimcilerin 7 Ekim sonrasında Batı Şeria'da Filistinlilere yönelik şiddet eylemlerini artırmaları da aslında bu hareketin maddi zeminde bir dinamizm taşıdığını göstermektedir. Bu dinamizm hem süreklilik arz eden karşılıklı kimlik inşa sürecinde hem de yerleşimci ideolojik kampın yerleşikleşmesine katkı sunmaktadır.

Yazar Hakkında

Ferit Belder Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktor öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Sırasıyla 2011 yılında Marmara Üniversitesi'nde lisans, 2013 yılında İstanbul Üniversitesi ve 2016 yılında SOAS'ta (School of Oriental and African Studies) yüksek lisans derecelerini tamamlamıştır. 'Toplumsal Güvenlik Perspektifinden İsrail'de Ultra-Ortodoks (Haredi) Siyasal Partilerin Analizi' başlıklı çalışmasıyla 2019 yılında İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora derecesini almıştır. 2017 Kasım- 2018 Ağustos döneminde doktora çalışmaları için İsrail'de Bar-Ilan Üniversitesi'nde bulunmuştur. İsrail'de iç siyaset, yerleşimler, İsrail-Filistin ilişkileri ve Ortadoğu siyaseti çalışma alanlarıdır.

*Yazıda yer alan fikirler yazarına/yazarlarına aittir ve MURCIR 'ın yayın politikasını yansıtmayabilir.

